

Tájtörténet két falumonográfia tükrében

G. Kovács Gyula: Feled és Serke

A Gortva menti falvak településtörténetének rövid feldolgozását G. Kovács Gyula már egy – a rimaszombati *Gömöri Hírlap* hasábjain – korábban megjelent sorozatban elkezdte, mely írások akkor jó néhány gömöri település történetét bemutatták egy-egy teljes újságoldalon. Nagy érdeklődés kísérte e falutörténeteket.

A szerző az utóbbi években részletesebben – kötetnyi monográfiákban – dolgozta fel egy-egy gömöri község múltját.

Első vállalkozása szülőfalujának – Felednek – története, ami 1998-ban a Méry Ratio Kiadónál jelent meg.

Feled történetének első fejezete a magyar honfoglalás kárpát-medencei általános jellemzőivel kezdődik. Megállapítja, hogy a „szabad magyar elemek” Heves megye felől „fokozatosan, hullámokban” foglalták el megyénk folyóvölgyeit. Korábban a Sajó-völgyet a szerző szerint – az avarok, majd a bolgár kánság uralta.

A kötet elején felhívja a figyelmet a kutatás nehézségeire a magyar honfoglalás történetét követve: „...régészeti leletek nem állnak rendelkezésünkre...”. Írott forrásként idézi Anonymus művét a honfoglalás Gömör megyei eseményei kapcsán, s az említett „P” magister Gömörre vonatkozó sorait „értelmezeti” Kubinyi Ferencsel és felhasználja Ila Bálint és B. Kovács István kutatásainak eredményeit is.

Ezen munkákban azonosulnak a szerzők a megye későbbi kialakításának tényével.

A megye – és így Feled – történetének kutatása kapcsán a szerző felfigyelt egy Anonymus előtti adatra, amely Szent László korának határleírását tartalmazza, és említ egy „Feledseyre” (Feled sírja?) nevű helyet, települést, amelyet Domoszló herceg a pécsváradi apátságnak adományoz.

A fenti adat alapján G. Kovács Gyula a Gortvatő tájékára adatolja az első ismert települést Gömör megyében. Ezt a megállapítását Serke történetének kapcsán szintén kifejti.

Feled történetét úgyszólván napjainkig követő a szerző bőséges adatokkal szolgál nemcsak a település, hanem a családok, az intézmények múltjáról is.

A Serke történetét tartalmazó kötet – amelyben nincs adatolva a kiadó, de ismert tény, hogy a kötetet Serke község önkormányzata adta ki 2002-ben – bevezető fejezete a Rima, Gortva, Sajó, Balog, Hanva folyók és patakok völgyeinek benépesítés-történetével foglalkozik a magyar honfoglalástól a XIV. század közepéig, a Gortvatő megnevezés kialakulásáig, a Serkei nemzetség megjelenéséig.

A Sajó völgye – írja G. Kovács Gyula – 803-ig az Avar Birodalom szerves része, majd a bolgár kánság végvidéke lett. A magyar honfoglalás után a Sajó vidéke mint gyepűelve szolgált a magyarokat: „a Medves, a Gortva patak... gyepűvonalnak számított. A gyepük védelmére az Abák kabar szállásterületéről öröket rendeltek ide határvédelemre”. Ezt a

megállapítását G. Kovács Gyula földrajzi nevek etimológiájával támasztja alá.

A szerző szerint Géza fejedelem alatt elkezdődött a majdani Gömör megye egy részének – a Sajó, Balog, Hanva, Rima folyók déli területeinek – benépesítése. Így a gyepűvonal északra tolódott. Ezt a folyamatot is a földrajzi nevek történeti szóetimológiájával bizonyítja.

Az első foglalók a Hanvák, majd a Hangonyiak. István király halála után feltehetően a Rima-medence is benépesült.

Gömör megye kialakulásának idejét a szerző – elfogadva B. Kovács István kutatásainak eredményét – a XI–XII. század fordulójára teszi. Feltételezi, hogy I. András idejében telepedett meg a Balog nemzetség, amelynek őse a thüringiai származású Friedburgi Altmann páncélos vitéz, s akinek uradalma magába foglalta a Gortva torkolatvidékét, így Serkét is. Nincs egyértelműen pontos dátuma Gömör megye kialakulásának, melynek területét Borsod és Hont területeiből hasították ki. Központja (Sajó)gömör lehetett, aminek vára egy torony, sánccal védve. Később kapcsolták ide a Medves környékét (akkor a bolondóci vár birtoka) és a pelsőci uradalmat (akkor az atornai erdőispánság része).

A megye élén az ispán állt. A legnagyobb tömeget a várnépek képezték, akikből kialakult a szabadok egy csoportja és a várjobbágyok rétege (az ő feladatuk a katonai szolgálat lesz). Külön csoportot képeztek az udvarnokok és szolgarendűek.

A megye benépesítésének folyamatát követve a szerző a Heves megyei határleírások (Fegyvernek) között rábukkant egy Szent László

korából (1077–1095) származó oklevélre, amelyben utalás található – „via usqu ad Feledseyri” – egy olyan útra, ami a Tiszától Feledseyre-ig vezet. G. Kovács Gyula feltételezi, hogy a Feledseyre megnevezés a „Rima menti Feledet” jelöli. Ezen források alapján a szerző úgy véli, hogy ez a legkorábbi ismert feljegyzés egy Gömör megyei faluról. A fent említett út mentén építik fel – a monográfia szerint – a Serkei nemzetség várát.

A birtokadományozások időszakát és eredményeit is ismerteti a szerző a bevezető fejezetben. A gömöri urak színe-java maradt a muhi csata után holtan – írja G. Kovács Gyula. IV. Béla a megyén keresztül menekült nyugat felé – rövid pihenőt tartva a Balog nembéli Miklós rimaszécsi birtokán –, a Via Forensisnek nevezett megyei úton Fülek–Salgó irányába.

A tatárjárást követően kővárépítések kezdődtek az országban. Birtokadományokban részesültek gömöri és nógrádi urak is. IV. Béla elvette Füleki Simonfia Fulcustól a füleki uradalmat és Móric fia Móric főpohármesternek adományozta. Ebben a dokumentumban találjuk az első írásos említést – terra Sirque – Serkéről 1246. január 10-ei dátummal.

Serke a gömöri vár fennhatósága alá tartozott. G. Kovács Gyula bemutatja a zömében várnépek lakta helység korabeli mindennapjait, lakói gondolkodását, életmódját. A szerző feltételezi, hogy „harci tevékenységük”-kel szerzett érdekeik miatt emelkedtek ki a várnépek soraiból a Serkeiek.

A kötetek megvásárolhatók a feledi illetve a serkei önkormányzatok hivatalaiban.

G. Kovács Gyula jelenleg a rimaszombati városi lapnak, a *Gömöri Hírlap*nak a főszerkesztője, saját bevallása szerint jelenleg Újbást (korábban Egyházásbást) történetét kutatja.